

Prethodno priopćenje

BUDUĆI UČITELJI U MODELU OBRAZOVANJA ZA PODUZETNIŠTVO

dr. sc. Mirjana Posavec, Osnovna škola Ivana Rangera
Kamenica 35H, 42250 Lepoglava, Hrvatska
Telefon: +38542 771 092, faks: +38542 701 107,
E-mail: mirjana.posavec@gmail.com

SAŽETAK

Živimo u vremenu u kojem daljnji razvoj tržišne ekonomije uvjetuje i potrebu za inovativnim i poduzetničkim sposobnostima. Stoga se već duži niz godina stručnom i istraživačkom praksom pokušava izgraditi obrazovni model za učenike koji razvijaju svoje poduzetničke sposobnosti već u primarom obrazovanju. Međutim, zanemaruje se činjenica da bi i institucije visokog obrazovanja budućih učitelja trebale naporno raditi kako bi poboljšale teorijski sustav obrazovanja za poduzetništvo i ponudile svojim studentima teorijska, praktična i metodička znanja organizacijom različitih kolegija. Organizacija pedagoškog procesa nemoguća je bez znanstvenog modeliranja kroz sustav pedagoškog treninga, kao i proces formiranja kreativne kompetencije budućih učitelja primarnog obrazovanja. Poduzetništvo treba biti podržano fleksibilnim kurikulumima koji razvijaju poduzetničku kompetenciju koji studentima – budućim učiteljima omogućuje razvoj tako da studenti mogu sudjelovati u projektima i učiti u novim obrazovnim okruženjima. Ovaj članak daje kratki uvod o tome što bi obrazovne institucije visokih učilišta trebale imati u novom tipu obrazovanja koje je preduvjet inovativnosti i kvalitetnom razvoju poduzetničke kompetencije.

Ključne riječi: *učenička zadruga; odgoj i obrazovanje za poduzetništvo; poduzetnička kompetencija; primarno obrazovanje; učiteljski fakulteti*

1. UVOD

Najbolji ekonomski stručnjaci koje okuplja Svjetski ekonomski forum donijeli su listu vještina koje će se najviše cijeliti kod kandidata za posao u 2020. godini. Potražnja na tržištu rada mijenja se nevjerojatnom brzinom, a za samo četiri godine više se nitko neće moći nadati poslu tko nije razvio ovih deset vještina. Na prvom je mjestu kao najpoželjnija vještina navedena (1) sposobnost rješavanja problema, (2) kritičko razmišljanje, (3) kreativnost, pa (4) vođenje ljudskih resursa, (5) koordiniranje posla s drugima, (6) emocionalna inteligencija, (7) sposobnost procjenjivanja situacije i donošenja odluka, (8) sposobnost pregovaranja i (9) kognitivna fleksibilnost.

Već od 2006. godine Europska unija prepoznaje osjećaj za inicijativu i poduzetništvo kao jednu od osam ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje koje će doprinijeti razvijanju vještina s liste Svjetskog ekonomskog foruma navodeći pritom da ljudi imaju višestruke koristi od učenja o poduzetništvu te da nije nužno da postanu poduzetnici već im stečena znanja pomažu u traženju posla, a stečene vještine mogu iskoristiti pri zapošljavanju. Pritom se navodi kako je važno ugraditi odgoj i obrazovanje za poduzetništvo na sve razine obrazovanja.

1. ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA PODUZETNIŠTVO

Postoji niz definicija obrazovanja za poduzetništvo, a možemo ga definirati u užem i širem kontekstu. Na užoj razini na poduzetničko obrazovanje gleda se kao na proces pripreme učenika za funkcioniranje u poslovnom svijetu (prepoznavanje prilika, kao i organiziranje mogućnosti za njihovu realizaciju). Šira definicija, međutim, vidi ga kao proces koji nadilazi poslovne organizacije i govori o poticanju kreativnog mišljenja i promicanju snažnog osjećaja vlastite vrijednosti.

Poduzetničko obrazovanje odnosi se na sve aktivnosti usmjerene na usvajanje znanja (sadržaj), ali i razvoj vještina, kao i na formiranje stavova pa osim što obrazovanje za poduzetništvo obuhvaća znanja i vještine u poslovanju, ono treba razvijati kod učenika uvjerenja, vrijednosti i stavove tako da oni percipiraju poduzetništvo kao opći stav i atraktivnu opciju za kreativno rješavanje problema u budućnosti (Holmgren i sur., 2004; Sánchez, 2010).

Unatoč konsenzusu da je nužno uvesti odgoj i obrazovanje za poduzetništvo na sve razine obrazovanja i dalje postoji nesuglasje o tome što i kako treba učiti. Tako iz literature možemo uočiti dva pristupa učenju poduzetništva: a) tradicionalni i suvremeni (Lourenço i Jones, 2006). Tradicionalni pristup uključuje predavanja i seminare. Ovaj je pristup kritiziran jer je okarakteriziran kao pasivna metoda učenja i temelji se na usvajanju menadžerskih i novih poslovnih start-up vještina, a nije fokusiran na razvoj poduzetničkog ponašanja, vještina i osobina učenika (Lourenço i Jones, 2006). Suvremeni pristup ističe pristup učenju radom za koji se vjeruje da je dinamičan i konstruktivan. U njemu prevladava aktivno učenje pa su svi modeli učenja trenutno usmjereni na učenje koji ima širi kontekst od usvajanja poslovnih start-up vještina (Moylan, McGreevy i Heagney, 2009).

Nacionalni okvirni kurikulum (2011) navodi temu Poduzetništvo kao međupredmetnu temu koja se u hrvatskim osnovnim školama provodi na različite načine: kao ugradnja u pojedinim predmetima, dodatnom nastavom i izvannastavnim aktivnostima (Begović, Stanković, Tkalec, 2010), izvanškolskim projektima i radionicama. Najzastupljenija je ipak praktičnom nastavom, u učeničkim zadrugama (izradom raznovrsnih predmeta te njihovom prodajom, raznim radionicama, simboličkim igrama, sudjelovanjem na natjecanjima, organiziranjem sajмова), projektima na razinama škole ili lokalne zajednice, projektima na razini Europske unije, u Centru izvrsnosti iz poduzetništva (Gal, 2015), dok je najčešći način provođenja učenja za poduzetništvo u srednjim školama učenje putem obaveznog nastavnog predmeta i vježbeničkih tvrtki.

Domović, Baranović, Štribić (2007) ističu kako uvođenje obrazovanja za poduzetništvo kao kroskurikularnu temu naglašava znanja, vještine i stavove te pomoću suvremenog pristupa priprema učenike za stvarnost, odnosno tržište rada. Poduzetničko obrazovanje omogućuje učenicima stjecanje znanja i razumijevanje o tome što je važno kako bi djelovali poduzetnički, ali dodaje da je važno naučiti kako se vlastiti postupci mogu i trebaju provesti da bi se postigao željeni učinak. Krajnost su takvih akcijskih pristupa poduzetnički programi u kojima se stvaraju novi pothvati koji se koriste kao temelj za učenje.

1.1. Obrazovanje za poduzetništvo u hrvatskim školama

Studija Instituta za društvena istraživanja iz 2007. analizira razvijenost kompetencije poduzetništvo u hrvatskim školama. Rezultati ukazuju na postojanje snažnog potencijala za razvijanje poduzetničkog duha među hrvatskim osnovnoškolcima, pa prema tome osnovne škole u Hrvatskoj imaju dobru početnu poziciju za razvijanje poduzetnih, samostalnih i aktivnih učenika, mada učenici pokazuju nezadovoljavajuće znanje iz osnovne ekonomske pismenosti. Također ukazuje da je, unatoč snažnom potencijalu za razvijanje poduzetničkog duha, u osnovnim školama Republike Hrvatske malo ili nimalo poduzetničke edukacije. Miljković Krečar (2010) smatra da takav nalaz ne iznenađuje jer u nastavnom planu i programu za osnovnu školu nema sadržaja vezanih uz poduzetništvo u užem smislu.

Autori studije zaključuju da su (unatoč svim aktivnostima) ciljevi poticanja poduzetništva u osnovnim školama velikim dijelom nerealizirani te kao takvi imaju samo deklarativnu vrijednost (Institut za društvena istraživanja, 2007).

2. PODUZETNIČKA KOMPETENCIJA UČITELJA

Kompetencija se definira kao kombinacija znanja, vještina, stavova, vrijednosti i ponašanja koja utječu na spremnost i sposobnost pojedinca za obavljanje profesije (Brophy i Kiely, 2002; Rankin, 2004) ili u širem smislu, poduzetničku kompetenciju može se definirati kao kombinaciju znanja, vještina, stavova i sposobnosti za stvaranje i otkrivanje prilika u okruženju i unošenju inovacija te usmjeravanje ponašanja

k uspješnom rješavanju zadatka, stvaranja i upravljanja organizacijom kojoj je cilj iskorištavanje tih prilika, unapređivanje radnih procesa unutar organizacije i preuzimanje rizika u nastojanju da se ostvari uspjeh na tržištu (Sedlan-Kőnig, 2012).

Osobe koje posjeduju poduzetničku kompetenciju uspješnije su u traženju, obrađivanju i korištenju informacija iz okruženja od osoba kojima ta kompetencija nedostaje te su sklonije započinjanju poduzetničkog ponašanja. Iako prevladava mišljenje da se poduzetne osobe rađaju, na osnovu pregleda saznanja iz prethodnih istraživanja (Sedlan-Kőnig, 2012) može se zaključiti da se poduzetnička kompetencija može razvijati obrazovanjem.

Imaju li učitelji razvijenu poduzetničku kompetenciju i u kojoj je mjeri ona razvijena, potrebno je još istražiti. Posavec (2016) poduzetničke sklonosti učitelja – voditelja učeničkih zadruga Varaždinske županije razmatra pomoću zainteresiranosti za poduzetničko ponašanje i pomoću generalnog osjećaja uspješnosti. Poduzetničke sklonosti obuhvaćaju čestice (uočavanje tržišnih prilika; prikupljanje, analiziranje i razumijevanje podataka; uvjeravanje i pregovaranje; korištenje informacijske tehnologije; razvijanje interpersonalnih odnosa; upravljanje financijama i resursima; prodaja i marketing proizvoda zadruge).

Područje u kojima se voditelji osjećaju najmanje uspješnima uočavanje je tržišnih prilika, stoga je nužno školama dati podršku i poticati poduzetničke aktivnosti i programe nastavnika izvan redovite nastave, dok institucije poput Agencije za odgoj i obrazovanje trebaju omogućiti stručno usavršavanje nastavnika neposrednim stručnim iskustvom (suradnja s poslovnim partnerima i sl.). Prema rezultatima, najveći utjecaj na razvijanje poduzetničkih sklonosti ima iskustvo pa se zaključuje kako bi bilo poželjno uvesti više praktične nastave u formalno obrazovanje na učiteljskim fakultetima.

Pojedina istraživanja utvrdila su nedovoljnu osposobljenost učitelja za razvoj poduzetničke kompetencije kod učenika (Domović, Baranović, Štribić, 2007; Jokić, 2007.) U istraživanju koje je provela Gal (2015) s temom *Spremnost za implementaciju poduzetničkih kompetencija u odgojno-obrazovnom procesu kod odgajatelja, nastavnika i učitelja* predmet ispitivanja odnosi se na spremnost odgojno-obrazovnih djelatnika na implementaciju poduzetničkih kompetencija u odgojno-obrazovnom procesu. (N=135, u dvije županije) Većina ispitanika ne osjeća se kompetentno za provođenje učenja za poduzetništvo, no željeli bi postati kompetentni. Navode kako su zainteresirani za edukaciju s temom poduzetništva i većina ispitanika bi se odazvala i prisustvovala edukaciji s interesom, što ohrabruje.

Istraživanja pokazuju da će predavači koji pokazuju pozitivan stav prema obrazovanju za poduzetništvo biti zainteresirani za napredak učenika i spremni na uvođenje metoda aktivnog učenja (Kochadai, 2012). Također, oni će biti visoko motivirani, otvorenog uma i bit će uvijek spremni djelovati motivirajuće na svoje učenike (Gibb, 2002).

Možemo zaključiti da je razina poduzetničke kompetencije predavača povezana sa sve tri domene, a to se pak reflektira na njegov rad, tj. na način na koji se poduzetnička znanja, primjena i vještine prenose na učenike. Heinonen i Poikkijoki

(2006) navode kako samo učitelji s razvijenom poduzetničkom kompetencijom u nastavnom kontekstu mogu prihvatiti metode poučavanja koje potiču i poboljšavaju poduzetničko učenje s učenicima jer je učenje dinamičan, diskurzivan i uzajamni proces razvoja koji se temelji na učenju u timu i iskustvu (Peltonen, 2008).

3. BUDUĆI UČITELJI I NJIHOVA ULOGA U RAZVOJU PODUZETNIČKE KOMPETENCIJE UČENIKA

S obzirom na to da su istraživanja utvrdila nedovoljnu osposobljenost učitelja i potrebu da se ona unaprijedi, brojni autori ističu potrebu za sustavnim osposobljavanjem na tom području (Begović, Stanković, Tkalec 2010; Heder, Smoljić i Tafra, 2009; Vojnović i Manojlović, 2012; Posavec, 2016). Potrebno je stoga usavršavanjem/obrazovanjem steći kompetencije na željenoj razini kako bi se mogle razviti poduzetničke kompetencije kod učenika (Vojnović i Manojlović, 2012).

Poduzetništvo kao međupredmetna tema treba se provlačiti kroz sve nastavne predmete i/ili različite aktivnosti u školi pa bi svaki djelatnik u odgoju i obrazovanju trebao imati opća ekonomska, poduzetnička znanja i vještine, ali i određene poduzetničke sklonosti (Posavec, 2016) te odgovarajuća psihološka obilježja (Letonja, 1999).

Ako govorimo o razvoju poduzetničke kompetencije na svim razinama obrazovanja onda ono obuhvaća i razvoj poduzetničke kompetencije studenata – budućih učitelja. Bez obzira na poduzetnička iskustva i sklonosti studenata, sustav bi trebao predvidjeti da i budući učitelji ovladaju osnovnim znanjima o poduzetništvu, poduzetničkim kompetencijama te o prikladnoj metodologiji poticanja i razvoja istog kod učenika (Vojnović i Manojlović, 2012).

Uvidom u silabuse obveznih i izbornih kolegija učiteljskih fakulteta kakvih imamo desetak u zemlji, od Pule i Gospića preko Zagreba do Čakovca i Broda, vrlo malen broj fakulteta nudi studentima mogućnost izbornih kolegija u kojima bi studenti – budući učitelji u primarnom obrazovanju razvijali vlastitu kompetenciju i stekli osnovna i specifična znanja za izvođenje obrazovanja za poduzetništvo. Osim izbornog kolegija Učeničko zadrugarstvo, nisu uočeni sadržaji kolegija koji bi eksplicitno razvijali osnovna znanja o samom poduzetništvu, a onda i poduzetničkoj kompetenciji.

Postepenim uvođenjem odgoja i obrazovanja za poduzetništvo na sve razine odgoja i obrazovanja teorija i praksa trebaju ojačati kvalitetne obrazovne aktivnosti koje će osposobiti mlade ljude – prvenstveno buduće učitelje – za prepoznavanje prilika, poslovno planiranje, kao i razvoj vještina kao što su osjećaj za inicijativu, kreativnost, samostalnost i timski rad kako bi što kvalitetnije u svom budućem radu implementirali poduzetništvo kao međupredmetnu temu i razvili poduzetničku kompetenciju kod učenika.

Cilj takvih programa je upoznati studente s teorijom i praksom obrazovanja za poduzetništvo tako da će steći samopouzdanje i motivaciju, da postanu proaktivni, kreativni te nauče raditi u timu.

Suvremeni učitelj treba biti dobar mentor i koordinator, dobar poznavatelj sadržaja svoje struke, mora poznavati sadržaje didaktike, metodike struke, pedagogije, psihologije, filozofije, marketinga, poduzetništva, mora imati razvijene poduzetničke sklonosti i kompetenciju osnovne financijske pismenosti. Mora biti sposoban stvoriti povoljno pedagoško ozračje među učenicima, biti raznovrstan u svom radu, oduševljavati svojim radom i voljeti djecu (Kadum, Vidović i Vranković, 2007). Osim tog zahtjeva, pored stručnih znanja, neprestano se treba educirati, rasti i usavršavati te organizirati, poboljšavati svoj rad. Učitelj treba posjedovati znanje i spremnost za uporabu metoda aktivnog učenja.

U posljednje se vrijeme često govori da činjenične informacije o poslovima i vještinama potrebnim za zapošljavanje predstavljene u tradicionalnim učioničkim formatima ne pripremaju učenike za ulazak na tržište rada, stoga inicijative poput radnog iskustva, stažiranja u združnom obrazovanju imaju velike prednosti, ali ih je teško primijeniti i mogu predstavljati preveliki iskorak van tradicionalnog obrazovanja.

Laverie (2006) tvrdi da aktivan pristup učenju razvija vještine koje traže budući poslodavci: kritičko razmišljanje, komunikacijske vještine, organizacijske sposobnosti, kreativnost, rješavanje problemskih zadataka, vještine i sposobnost za rad u timu te ih je potrebno razvijati na svim razinama obrazovanja.

Vojnović i Manojlović (2012) predlažu uvođenje poduzetništva kao obveznog i izbornog kolegija na fakultete. Također, nude sadržaje i razinu na kojoj bi ih studenti – budući učitelji trebali usvojiti. Uz uvođenje poduzetništva kao obveznog kolegija (*Poduzetništvo i poduzetničke kompetencije*) koji bi bio selekcijske prirode koje navode spomenuti autori, fakulteti mogu ponuditi studentima i izborni kolegij Učeničko zadrugarstvo kao logičan nastavak obveznog kolegija.

Uvidom u mrežne stranice spomenutih fakulteta utvrđeno je da Učiteljski fakulteti u Petrinji i Čakovcu nude budućim učiteljima primarnog obrazovanja ovaj kolegij kao izborni predmet. Studenti se upoznaju s pojmom učeničke zadruge, načinom osnivanja, modalitetima učeničkih zadruga u nas i u svijetu, profilom i ulogom voditelja, kompetencijama učitelja i voditelja zadruge, osnovnim znanjima o poduzetništvu (pojam, vrste) te kako razvijati poduzetničku kompetenciju kod učenika aktivnošću učeničke zadruge.

Učenička zadruga u školama danas je priznata voditelju učeničke zadruge kao redovita satnica (2 sata) dok se rad njezinih sekcija može rasporediti u okviru satnice izvannastavnih aktivnosti. Učeničke zadruge osmišljene su kao vrlo fleksibilne proizvodne aktivnosti, a okupljaju zainteresirane učenike škole koji se uključuju u različite grupe (u zadrugama se rabi termin sekcije) osiguravajući pritom da škola i zadruga mogu graditi povjerenje i suradnju s partnerima što odgovara njihovim specifičnim potrebama.

U Hrvatskoj govorimo o školskom tipu učeničke zadruge jer djeluje kao jedinstvena cjelina za sve učenike jedne škole koji se uključuju u rad određenih skupina (sekcija) formiranih prema sadržaju rada (djelatnosti). Zadruga je jedinstveni poduzetnički pothvat na razini primarnog obrazovanja. Ne u smislu pridonosa nacionalnoj

ekonomiji, nego organizacije koja je „prilagođena“ osnovnoškolskom uzrastu čiji je cilj izvedba zajedničkih projekata, donošenja programa rada, zaključivanje ugovora, vođenje knjigovodstva i ovisno o tome pouzdano upravljanje materijalnim i financijskim resursima (financijska pismenost).

Učenička zadruga djeluje u osnovnim, srednjim školama te u ustanovama s posebnim potrebama. Ustroj i oblik zadruge ponajprije ovise o interesima učenika i uvjetima rada svake škole.

Svrha je učeničkog zadrugarstva da uzajamnim djelovanjem svih sudionika pridonese odgoju i obrazovanju učenika za život i rad, a time i razvitku poduzetništva, gospodarstva uopće te da se slobodno vrijeme učenika iskoristi kao čimbenik razvitka ličnosti. Kada govorimo o dječjem poduzetništvu u formalnom obrazovanju, istraživanja pokazuju da rane interakcije unutar školskog okruženja igraju važnu ulogu u oblikovanju karijernih interesa, osobnih vrijednosti te radnih vještina i sposobnosti (Feldman, 2002). Empirijska istraživanja pokazala su da je poduzetništvo integrativni čimbenik (Hannon, 2006) i potreban je na svim razinama obrazovanja koje za poduzetništvo može povećati poduzetničke stavove i kompetencije (Henry i sur., 2005). U našem se primarnom obrazovanju u zadnjih dvadesetak godina dogodila ekspanzija učeničkih zadruga koje su dobar i sustavan primjer za povećanje kapaciteta obrazovanja za poduzetništvo.

Danas se između učeničkog zadrugarstva i poduzetništva mladih (*young entrepreneurship, young achievement*) stavlja znak jednakosti. Poduzetništvo mladih razvilo se iz učeničkog zadrugarstva i oblika u kojem učeničke zadruge postoje i djeluju u Nizozemskoj i Velikoj Britaniji s jedne strane te puta razvoja učeničkog zadrugarstva s druge (Petak, 2014).

4. ZAKLJUČAK

Postepenim uvođenjem odgoja i obrazovanja za poduzetništvo na sve razine odgoja i obrazovanja teorija i praksa trebaju ojačati kvalitetne obrazovne aktivnosti koje će osposobiti mlade ljude – prvenstveno buduće učitelje – za prepoznavanje prilika, poslovno planiranje, kao i razvoj vještina kao što su osjećaj za inicijativu, kreativnost, samostalnost i timski rad kako bi što kvalitetnije u svom budućem radu implementirali poduzetništvo kao međupredmetnu temu i razvili poduzetničku kompetenciju kod učenika.

Gotovo sve zemlje Europske unije ističu kako je jedan od ključnih aspekata za razvijanje poduzetničkog obrazovanja – usavršavanje učitelja. Okrugli stolovi, radionice, tribine, seminari i slične aktivnosti približile bi poduzetništvo onima od kojih se očekuje obrazovanje za poduzetništvo, ali sustavan i temeljit rad zahtijeva i uvođenje sadržaja poduzetništva na učiteljske fakultete i fakultete koji se bave edukacijom budućih učitelja.

Istraživanje provedeno u Finskoj (u kojoj su sadržaji poduzetništva integrativni dio inicijalnog obrazovanja učitelja) imalo je za cilj istražiti percepciju i razumijevanje

poduzetništva i poduzetničkog obrazovanja kao područja pedagoškog rada budućih učitelja. Rezultati su pokazali kako se studenti učiteljskih fakulteta mogu svrstati u tri kategorije: skeptici, sljedbenici i inovatori (Robinson i sur., 2016). Pritom autori navode da je najvažnije za razvoj poduzetničkog obrazovanja za buduće nastavnike jasno definirati koncept poduzetništva, dok bi okruženje za učenje trebalo omogućiti studentima nastavnčkih fakulteta pristup temi na neformalan način.

Važno je i revidirati nastavne planove i programe jer oni čine najvažnije dokumente koji određuju sadržaj učenja (Qi-Quan, 2005). Ako obrazovanje za poduzetništvo treba sustavno razvijati u sustavu obrazovanja, to mora biti učinjeno nastavnim planovima i programima.

Smjernice za obrazovanje za poduzetništvo u Finskoj (Ministarstvo prosvjete i kulture, 2009) jasno navode da obrazovanje za poduzetništvo treba ojačati u inicijalnom obrazovanju nastavnika i tu autonomija visokoškolskih ustanova ima svoje prednosti – akademsku slobodu u kreiranju nastavnih planova i programa.

Obrazovni razvoj temelji se na inovacijama u pedagogiji i osiguranju kvalitete, a fleksibilni nastavni planovi i programi omogućili bi niz poduzetnih aktivnosti na fakultetu (terenska nastava, radionice).

Međunarodne aktivnosti studenata postaju sve poželjniji oblik učenja. Empirijski rezultati pokazuju da studenti ne percipiraju strana kulturna okružja baš najsigurnijima. Međutim, razumijevanje kulture i poduzetničkog miljea opažanjem i suradnjom, pridonijelo je prilagodbi, ali i razvilo nove strategije i metode za borbu u novom okruženju (Kubberød, Pettersen, 2016), što pak ima za posljedicu jačanje vlastite poduzetničke kompetencije.

Studentski (timski) projekt – poduzetnički pothvat unutar kolegija kombinirao bi različita znanja koja se impregniraju u nove vrijednosti, a studentima omogućava aktivno učenje i primjenu znanja u praksi što često nije primjer u konvencionalnom obrazovanju budućih učitelja. Istraživači u području poduzetničkog obrazovanja sugeriraju da je najučinkovitiji način učenja – organiziranje studija kao procesa poduzetništva (Tan iNg, 2006) u kojem studenti uče radeći (Howell, 1994; Cusins, 1996) i reflektirajući (Heinonen, 2007; Wing, 2006) na temelju iskustva (Rae i Carswell, 2000).

Stoga, valja dobro promisliti o načinima razvoja unutarnje sposobnosti i kompetencija studenata koji će moći pretvoriti ideje u djela, imati hrabrosti preuzeti rizik i volju za poboljšanje vlastitih potencijala što se pak povezuje s neoliberalnim vrijednostima i idealima zapošljivosti.

Glavna vrijednost obrazovanja jest sposobnost budućeg učitelja da se samoostvari u profesionalnim aktivnostima, no teško je postići ravnotežu između autonomije i kontrole. Čini se da studenti doživljavaju školu kao jasno uokvirenu strukturu i uče provoditi nastavu u tom okviru pa je teško postići ravnotežu između utvrđenih okvira i inovativnog pristupa (Ehrlin, Insulander, Sandberg, 2016).

Kad je u pitanju provedba obrazovanja na poduzetništvo u skandinavskim zemljama veliki je pritisak na institucije visokog obrazovanja (Hoppe, 2016), a ono što

nedostaje konstruktivna je rasprava i istraživanja koja će odgovoriti na pitanje koje to aktivnosti učenja mogu proizvesti kompetencije i kvalitete kao što su fleksibilnost, kreativnost, inicijativa i sposobnost rješavanja problema.

Na kraju, nakon što su analizirane prednosti i nedostaci u teorijama i pristupima koji su temeljeni na ekonomiji, upravljanju, psihologiji, sociologiji i antropologiji zaključeno je da je poduzetništvo sustav koji se treba razvijati holistički (Oganisjana i Matlay, 2012), pa mu kao takvom treba pristupiti kad je u pitanje obrazovanje budućih učitelja i u hrvatskim okvirima.

FUTURE TEACHERS IN THE MODEL OF EDUCATION FOR ENTREPRENEURSHIP

PH.D Mirjana Posavec, Elementary school Ivana Rangera
Kamenica 35H, 42250 Lepoglava, Croatia

Telephone: 041 771 092, fax: 042 701-107, e-mail: mirjana.posavec@gmail.com

ABSTRACT

We live in a time in which the further development of market economy conditions the need for innovative and entrepreneurial skills. Therefore, for many years, professional and research practice is trying to build an educational model for students to develop their entrepreneurial abilities as soon as in primary education. However, it ignores the fact that institutions of higher education for future teachers should work hard to improve the theoretical system of education for entrepreneurship and offer their students the theoretical, practical and methodical knowledge through the organization of various courses. The organization of the pedagogical process is impossible without scientific modeling through the system of pedagogical training, as well as the process of forming the creative competence of future teachers of primary education. Entrepreneurship should be supported by flexible curriculums which develop entrepreneurial competence of students-future teachers so that students can participate in projects and learn in new learning environments. This article gives a brief introduction about how the educational institutions of higher education should have a new type of education, which is a precondition for innovation and quality development of entrepreneurial competence.

Keywords: *student cooperative; Education for entrepreneurship; entrepreneurial competence; primary education; Faculties*

LITERATURA

1. Baranović, B., Domović, V. i Štribić, M. (2008). Obrazovanje za poduzetnost – perspektiva osnovnoškolskih učitelja i nastavnika. *Sociologija i prostor*, 177-178(3-4), 339-360.
2. Begović, V., Stanković, D. i Tkalec, Z. (2009.) Strategije učenja i poučavanja za razvoj poduzetničke kompetencije u neformalnom obrazovanju. U M. Matijević i T. Žiljak (ur.), *Zbornik radova 4. međunarodne konferencije: Neformalno obrazovanje i informalno učenje odraslih, Šibenik, 29.-31.5.2009.* (str. 83-93). Zagreb: Hrvatsko andragoško društvo.
3. Brophy, M. i Kiely, T. (2002). Competencies: a new sector. *Journal of European Industrial Training*, 26(2/3/4), 165-176.
4. Cousins, J. B. (1996). Understanding Organizational Learning for Educational Leadership and School Reform. In *International handbook of educational leadership and administration* (pp. 589-652). Springer Netherlands.
5. Ehrlin, A., Insulander, E. i Sandberg, A. (2016). The transformation of creativity in entrepreneurial learning in teacher education: A critical reflection. *Australian Journal of Teacher Education (Online)*, 41(6), 35.
6. Feldman, D. C. (2002), Stability in the Midst of Change, A Developmental Perspective on the Study of Careers. U D. C. Feldman (ur.), *WorkCareers*. San Francisco: Yossey-Bass.
7. Gal, D. (2015). *Spremnost za implementaciju poduzetničkih kompetencija u odgojno-obrazovnom procesu kod odgojitelja, učitelja i nastavnika* (Doktorska disertacija). Zadar: Department of Tourism and Communication Sciences.
8. Guidelines for entrepreneurship education: Publications of the Ministry of Education 2009. Preuzeto s http://www.cc.lu/fileadmin/user_upload/cc.lu/Manifestations/20160513_Finland/Entrepreneurship_Education_in_Finland.pdf (12. 07. 2016.)
9. Heder, E., Smoljić, M. i Tafra, V. (2009.) Nužnost implementacije poduzetničke kompetencije u kurikulum neformalnog obrazovanja. U M. Matijević i T. Žiljak (ur.) *Zbornik radova 4. međunarodne konferencije Neformalno obrazovanje i informalno učenje odraslih Šibenik, 29.-31.5.2009.* (73-81). Zagreb: Hrvatsko andragoško društvo.
10. Heinonen, J. (2007). An entrepreneurial-directed approach to teaching corporate entrepreneurship at university level. *Education+ Training*, 49(4), 310-324.
11. Heinonen, J. i Poikkijoki, S. A. (2006). An entrepreneurial-directed approach to entrepreneurship education: mission impossible?. *Journal of management development*, 25(1), 80-94.
12. Henry, C., Hill, F. M. i Leitch, C. M. (2005). Entrepreneurship education and training: can entrepreneurship be taught? *Part I. Education + Training* 47(2), 98-111.

13. Holmgren, C., From, J., Olofsson, A., Karlsson, H., Snyder, K. i Sundtröm, U. (2004). Entrepreneurship Education: salvation or damnation? *International Journal of Entrepreneurship*, 8(55).
14. Hoppe, M. (2016). The entrepreneurship concept – a short introduction. *Högre utbildning*, 6(2), 95-108. Preuzeto s <http://journals.lub.lu.se/index.php/hus/article/view/13463/14687> (05.03.2017.)
15. Jokić, B. i dr. (2007). *Ključne kompetencije "učiti kako učiti" i "poduzetništvo" u osnovnom školstvu Republike Hrvatske*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
16. Kadum, V., Vidović, S. i Vranković, K. (2007). Gledišta učitelja o svojem statusu, motivaciji teoriju i praksu. *Napredak*, 148(2), 192-209.
17. Kochadai, M. (2012). *Entrepreneurial Competency "A Study with reference to socially and economically Backward Communities in Chennai City"* (Doctoral dissertation). School of Management, Department of Commerce).
18. Laverie, D. A. (2006). In-Class Active Cooperative Learning: A Way to Build Knowledge and Skills in Marketing Courses. *Marketing Education Review*, 16(2), 59.
19. Letonja, M. (1999.) Didaktika podučavanja poduzetništva. U M. Glas, V. Kraljeta i V. Pšenyčni (ur.), *Poduzetništvo za 21. stoljeće: Priručnik za učitelje/trenere, savjetnike i promotore poduzetništva* (str. 292-296). Zagreb: Ministarstvo gospodarstva Republike Hrvatske.
20. Lourenço, F. i Jones, O. (2006). Developing entrepreneurship education: comparing traditional and alternative teaching approaches. *International Journal of Entrepreneurship Education*, 4(1), 111-140.
21. Miljković Krečar, I. (2010). Razvoj poduzetničkih kompetencija u sustavu cjeloživotnog obrazovanja. *Napredak*, 151(3-4), 417-432.
22. Moylan, T., McGreevy, S., i Heagney, C. (2009). Entrepreneurial learning and teaching in higher education - challenges in developing engaging pedagogies: An exploratory case study of an undergraduate programme. In *International Conference on Engaging Pedagogy (ICEP)*. Preuzeto s <http://www.kcajournals.com/article/view/12533> (12.05.2016.)
23. Oganisjana, K. i Matlay, H. (2012). Entrepreneurship as a Dynamic System A Holistic Approach to the Development of Entrepreneurship Education. *Industry and Higher Education*, 26(3), 207-216.
24. Peltonen, K. (2008). Can learning in team help teachers to become more entrepreneurial? *The interplay between efficacy perceptions and team support*. *LTA*, 3(8), 297-324.
25. Petak, A. (2014). Zadrugarstvo u kurikulumima odgojno-obrazovnih ustanova: učeničko zadrugarstvo i klubovi mladih zadrugara. U: Ž. Mataga (ur.), *150 godina poljoprivrednog zadrugarstva Hrvatske* (str.179-216). Zagreb: Hrvatski poljoprivredni zadružni savez.

26. Pettersen, I. B. i Kubberød, E. (2017). Exploring situated ambiguity in students' entrepreneurial learning. *Education+Training*, 59(3). Preuzeto s <http://www.emeraldinsight.com/doi/pdfplus/10.1108/ET-04-2016-0076> (13.01.2017).
27. Posavec, M. (2016). Zadovoljstvo poslom i poduzetničke sklonosti voditelja učeničkih zadruga. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 62(1), 139-149.
28. Rankin, B. (2004). The importance of intentional socialization among children in small groups: A conversation with Loris Malaguzzi. *Early Childhood Education Journal*, 32(2), 81-85.
29. Rae, D., Carswell, M. (2000). Using a life-story approach in researching entrepreneurial learning: the development of a conceptual model and its implications in the design of learning experiences. *Education+ training*, 42(4/5), 220-228.
30. Robinson, S., Neergaard, H., Tanggaard, L. i Krueger, N. F. (2016). New horizons in entrepreneurship education: from teacher-led to student-centered learning. *Education+ Training*, 58(7/8), 661-683.
31. San Tan, S., Ng, C. F. (2006). A problem-based learning approach to entrepreneurship education. *Education+ Training*, 48(6), 416-428.
32. Sánchez García, J. C. (2010). Evaluation of entrepreneurial personality: Factorial validity of entrepreneurial orientation questionnaire (COE). *Revista Latinoamericana de Psicología*, 42(1), 41-52.
33. Sedlan-König, Lj. (2012). *Metodologija visokoškolskog obrazovanja u funkciji razvijanja poduzetničkog ponašanja* (Doktorska disertacija). Osijek: Ekonomski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera.
34. Vojnović, N. i Manojlović, S. (2012). Učenje za poduzetništvo u školama-što i kako? *Učenje za poduzetništvo*, 2(2), 65-75.
35. Qi-quan, Z. (2005). Curriculum Reform in China: Challenge&Reflection. *Comparative Education Review*, 12(004).
36. WingYan Man, T. (2006). Exploring the behavioural patterns of entrepreneurial learning: A competency approach. *Education+ Training*, 48(5), 309-321.